

**ԱԼԿՈՆՈԼԱՅԻՆ ԽՄԻՉՔՆԵՐԻ ԱՐՏԱԴՐՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԱՐՏԱՀԱՆՄԱՆ
ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՌԻ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ-ՈՒՄ**

Աննա Հակոբի Պարսյան

տն.տ.թ.

ՀԱԱՀ, Ագրոբիոլոգիայի կառավարման և քաղաքականության ամբիոն
annaparsyan85@mail.ru

Սուրեն Հակոբի Պարսյան

դոցենտ

ՀՊՏՀ, Միկոէկոնոմիկայի ամբիոն
surenparsyan2017@gmail.com

Արմեն Քաջիկի Գրիգորյան

հայցորդ

ՀՊՏՀ, Միջազգային տնտեսական հարաբերությունների ամբիոն
raecofair@gmail.com

Ռազմիկ Արամի Ահարոնյան

ՀՊՏՀ, Ֆինանսատնտեսագիտական քոլեջ
razmik.aharonyan94@gmail.com

Ամփոփագիր

Ալկոհոլային խմիչքները էթիլային սպիրտ պարունակող ըմպելիքներ են: Հայտնի են ալկոհոլային խմիչքների բազմաթիվ տեսակներ, որոնք ունեն լայն տարածում և սպառում գրեթե բոլոր երկրներում: Դրանց մեծ մասն արտադրվում է խմորման տեխնոլոգիայով: Օգտագործվում են ոչ միայն որպես խմիչք, այլև կոկտեյլների և խոհարարության մեջ: Սակայն, ալկոհոլային խմիչքների օգտագործման չարաշահումը որոշ հիվանդությունների, հասարակության սոցիալական և տնտեսական խնդիրների պատճառներ է հանդիսանում:

Ալկոհոլային խմիչքների արտադրությունը ՀՀ մշակող արդյունաբերության եկամտաբեր ճյուղերից է: ՀՀ-ում ալկոհոլային խմիչքների արտադրությունը ունի հազարամյակների պատմություն: Երկրի բնակչի մայրական պայմանների բազմազանությունը հնարավորություն է ընձեռում ստանալ բարձրորակ հումք: Հողվածի արդիականությունը և հրատապության հիմնավորումները պայմանավորված են ՀՀ արդյունաբերական արտադրանքի մեջ ալկոհոլային արտադրատեսակների արտադրության տեսակարար կշռով, որը 2015թ.-ին գրանցված 4.3%-ի համեմատ 2021թվականին աճել է՝ հասնելով 5.6%-ի: Ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող և արտահանող կազմակերպությունների ձեռնարկատիրական գործունեությունն մեր երկրի համար ունի ինչպես տնտեսական, այնպես էլ սոցիալական նշանակություն: Ստեղծվել են հազարավոր աշխատատեղեր, որոշ չափով կրճատվել է գործազրկությունը: Արդիականության և հրատապության հիմնավորումների շարքում ուսումնասիրվել են ՀՀ-ում ալկոհոլային խմիչքների շուկան, ալկոհոլային խմիչքների արտադրության, արտահանման և սպառման ցուցանիշները:

Հողվածում ներկայացվում է ալկոհոլային խմիչքների հիմնական արտադրատեսակների թողարկումը՝ բնեղեն արտահայտությամբ: Արվել է ցուցանիշների դինամիկայի վերլուծություն: Ընդգծվել են ՀՀ Վիճակագրական կոմիտեի կողմից հրատարակված տվյալները՝ ալկոհոլային

խմիչքների վերաբերյալ: Առանձնացվել է ակոհոլային խմիչքների արտադրության ոլորտում ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող կազմակերպությունների տնտեսական և սոցիալական նշանակությունը՝ ըստ ՀՀ պետական բյուջե արված հարկային և մաքսային մուտքերի:

Հիմնաբառեր. ակոհոլային խմիչքներ, շուկա, ձեռնարկատիրական գործունեություն, արտադրություն, արտահանում, ներմուծում

Ներածություն

Ակնհայտ է, որ մարդիկ միշտ օգտագործել են ակոհոլային խմիչքներ: Հնարավոր է այն պատահաբար է հայտնագործվել, երբ ինչ-ոչ մեկը, ուտելով գերհասունացած միդ, զգացել է արտասովոր, բայց հաճելի զգացողություն: Հնագույն ազգերը օգտագործել են տարբեր խմորման ըմպելիքներ, օրինակ՝ խաղողից և պալմայից զարեջուր: Դեռևս մեր թվարկությունից 1000 տարի առաջ հույները և ֆինները զարեջուր էին վաճառում Միջերկրական ծովի ափամերձ տարածքներում: Մ.թ.ա 2-րդ հազարամյակում կովկասյան և արևելյան ազգերի մշակույթում կար 2 եգրույթ՝ թունդ ակոհոլային խմիչք և խմորման ենթարկված խմիչք [Дэйв, 8]:

Յուրաքանչյուր տնտեսական համակարգ հիմնված է տնտեսական և սոցիալական արդյունավետության հավասարակշռության վրա: Ծուկայի հասարակական կողմնորոշումը հանդիսանում է բնակչության աճող և փոփոխվող պահանջմունքների բավարարումը, մարդկային ներուժի զարգացումը, սեփականության տարբեր ձևերի գոյակցությունը: ՀՀ հասարակական տնտեսական համակարգը տնտեսության մի շարք փոխկապակցված տարրերի ամբողջություն է, որոնք, ունենալով ընդհանուր նպատակ, կազմում են հասարակության ամբողջական տնտեսական կառուցվածք:

Ծուկայական հարաբերությունների անցման փուլի բարեփոխումների և սոցիալ-տնտեսական այլ իրողությունների արդյուն-

քում արմատական փոփոխությունների ենթարկվեց հանրապետության տնտեսության ենթակառուցվածքն ու տնտեսաձևը՝ հանգեցնելով տնտեսվարող սուբյեկտների որակական և քանակական կազմի փոփոխության: Միաժամանակ սկսվեց մի շարք ընկերությունների վերակազմակերպման գործընթաց: Հետխորհրդային տարիներին ՀՀ-ում բարեփոխումները ակոհոլային խմիչքների արտադրությամբ և արտահանմամբ զբաղվող ընկերությունների համար ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնելու նպաստավոր պայմաններ ստեղծեցին:

Պատմական աղբյուրների համաձայն հայկական բնաշխարհում ակոհոլային խմիչքների արտադրությունը ունի հազարամյակների պատմություն: Ակոհոլային խմիչքների արտադրությունը ՀՀ տնտեսության ինչպես տեղական, այնպես էլ ներկրված հումքով ապահովված և բարձր տեմպերով զարգացող, ավանդական ենթաճյուղերից է: Արտադրության ծավալի աճի տեմպերն էականորեն կապված չեն կազմակերպությունների չափերից: Արտադրության աճը հիմնականում պայմանավորված է արտադրանքի նկատմամբ պահանջարկով, հումքային ապահովվածությամբ, շուկայում գրաված դիրքով, ապրանքների որակով, արդեն միջազգային ճանաչմամբ:

Այս ոլորտի զարգացման անհրաժեշտությունը կարևորվում է ՀՀ հողային և աշխատանքային ներուժի առկայությամբ: Ոլորտի կազմակերպություններին ապահովելով տե-

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

ղական հումքով, նվազեցնելով կախվածությունը ներմուծված հումքից և միջազգային փոխարժեքային տատանումներից՝ կլուծվի ոչ միայն տնտեսական, այլև ՀՀ սոցիալական հիմնահարցերից մեկը՝ գործազրկության մակարդակի կրճատումը, այսինքն՝ նաև սահմանամերձ մարզերի բնակիչներին աշխատանքով ապահովելու հնարավորություն կատելծվի:

Ալկոհոլային խմիչքները խնջույքների անբաժանելի մասն են: Դրանց օգտագործումը տարածված է երկրագնդի բոլոր մայրցամաքներում, սակայն, ցավոք, հայտնի են վերջինիս չարաշահման արդյունքում բացասական հետևանքները: Այնուամենայնիվ, մարդկանց մեծ մասը, տոնական սեղանի շուրջ մեկ բաժակ կոնյակ կամ մեկ բաժակ գինի խմելով, չեն խաթարում իրենց առողջությունը և անհանգստություն չեն պատճառում ուրիշներին: Պատահական չէ, որ Վ.Գ.Բելինսկին ընդգծել է. «Բոլոր մարդիկ խմում և ուտում են, բայց միայն վայրենիներն են հարբում և չափից դուրս ուտում»: Մի հին ասացվածք ասում է. «Մի՛ մեղադրիր գինին, մեղադրի՛ր հարբեցողությունը» [Алексеев]:

Ալկոհոլային խմիչքների արտադրությունը մարդկությանը հայտնի է դեռևս վաղ ժա-

մանակներից: Ալկոհոլային խմիչքների մեծ տեսականին այսօր կարող է գրավել նույնիսկ ամենաքմահաճ սպառողին: Այս խմիչքների պատրաստման ժամանակ օգտագործվում են սպիրտային, գինու կամ գարեջրի խմորիչներ: Ալկոհոլային խմիչքների տեսակների օգտագործման մշակույթը շատ տարբեր է, օրինակ՝ խմիչքի բաժակի ձևը և չափը, խմիչքի մատուցման ջերմաստիճանը, ուղեկցող աղանդերը և այլն [Алкобольные напитки и культура питания, 5]:

ՀՀ-ում ալկոհոլային խմիչքների արտադրության զարգացումը, արտահանման հիմնախնդիրների ուսումնասիրությունը ունեն տնտեսական և սոցիալական կարևոր նշանակություն: Ալկոհոլային խմիչքների արտադրության զարգացման անհրաժեշտությունը կարևորվում է ՀՀ հողային և աշխատանքային ներուժի առկայությամբ: Ալկոհոլային խմիչքների արտադրության և արտահանման ոլորտում ակտիվ ձեռնարկատիրական գործունեություն իրականացնող կազմակերպությունները ապահոված են տեղական հումքով: Այնուամենայնիվ, որոշ ալկոհոլային խմիչքների արտադրության հումքային հիմնական բազան ներմուծվում է:

Աղյուսակ 1.

Ապրանքատեսակներ	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Էթիլային սպիրտ (ապրանքային)	2329.0	3271.5	4994.0	3278.0	1273.0	5646.0	2020.7
Օղի	9348.7	8135.5	7088.0	4765.1	5748.5	4969.8	4272.4
Լիկյոր	164.5	78.5	46.6	65.7	21.6	5.2	-
Կոնյակ	16947.6	21529.2	30010.6	30751.9	43505.7	39191.0	46696.3

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

Վիսկի	1170.2	1441.8	1051.5	806.0	712.9	348.6	661.5
Գինի	5931.9	6809.6	8852.5	8877.4	12676.2	11013.8	13082.7
Շամպայն	658.1	713.4	863.8	753.4	1011.0	1122.2	903.6
Գարեջուր	20686.5	18537.7	20453.6	23579.3	26257.6	23483.3	28172.0

Ալկոհոլային խմիչքների հիմնական արտադրարեսակների թողարկումը՝ բնեղեն արտահայտությամբ, հազար լիտր [Արդյունաբերական կազմակերպություններում հիմնական արտադրարեսակների թողարկումը]

Օրինակ՝ գարեջրի արտադրության ժամանակ օգտագործվող գարեջրի ածիկը ներմուծվում է Եվրոպայից: Անհրաժեշտ է նվազեցնել կախվածությունը ներմուծված հումքից և միջազգային փոխարժեքային տատանումներից: Դրանով կլուծվի ոչ միայն տնտեսա-

կան, այլև ՀՀ սոցիալական հիմնահարցերից մեկը՝ գործազրկության մակարդակի կրճատումը, այսինքն՝ նաև սահմանամերձ մարզերի բնակիչներին աշխատանքով ապահովելու հնարավորություն կստեղծվի:

Աղյուսակ 2.

		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
1	2	3	4	5	6	7	8	9
ՀՀ Ամբողջ արդյունաբերությունում	ՀՀ ամբողջ արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը ընթացիկ գներով, միլիարդ դրամ	1343.3	1429.0	1662,1	1737,7	2087,7	2070,3	2385,9
	Պատրաստի արտադրանքի իրացումը համապատասխան տարվա ընթացիկ գներով, այդ թվում՝ միլիարդ դրամ	1345.8	1420.4	1645,2	1722,4	2068,1	2054,9	2388,7
	2	3	4	5	6	7	8	9
	ԱՊՀ երկրներում	85,7	120,6	167,6	168,4	203,3	186,1	219,8
	ԵԱՏՄ	-	-	-	157,2	186,2	171,5	201,4
	Այլ երկրներ	441,7	486,4	575,1	619,3	659,4	706,1	834,6

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Խմիչքների արտադրություն	ՀՀ ամբողջ արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը ընթացիկ գներով, միլիարդ դրամ	102.7	102,8	149,2	152,6	184,6	163,1	201,9
	Պատրաստի արտադրանքի իրացումը համապատասխան տարվա ընթացիկ գներով, այդ թվում՝ միլիարդ դրամ	103.0	103	150,9	156,5	186,3	162,3	206,7
	ԱՊՀ երկրներում	43.4	43,4	80,9	78,5	92,9	86,8	113,6
	ԵԱՏՄ	-	-	-	70,8	92,8	80,2	102.8
	Այլ երկրներ	9.9	13.0	14,1	15,1	21,3	21,6	27,3
		2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Ավտոհուլային խմիչքների արտադրություն	ՀՀ ամբողջ արդյունաբերական արտադրանքի ծավալը ընթացիկ գներով, միլիարդ դրամ	57.3	67.6	98.1	97.5	126.8	105.8	134.5
	Պատրաստի արտադրանքի իրացումը համապատասխան տարվա ընթացիկ գներով, այդ թվում՝ միլիարդ դրամ	58.2	67.4	99.8	101.1	128.1	108.9	137.3
	ԱՊՀ երկրներում	37.1	46.1	70.0	68,9	93.2	77.5	100.8
	ԵԱՏՄ	-	-	-	61.5	82.8	70.9	91.4
	Այլ երկրներ	8.7	10.1	12.3	12.9	18.6	18.7	23.0

ՀՀ արդյունաբերությունը, խմիչքների և ավտոհուլային խմիչքների արտադրությունը 2015-2021թթ. [Արդյունաբերական կազմակերպությունների հիմնական ցուցանիշները]

Ձեռնարկատիրական գործունեությունն ընդգրկում է հասարակական պահանջմունքների բավարարմանը, սակայն նրա անմիջական նպատակը նյութական շահն է, որն արտա-

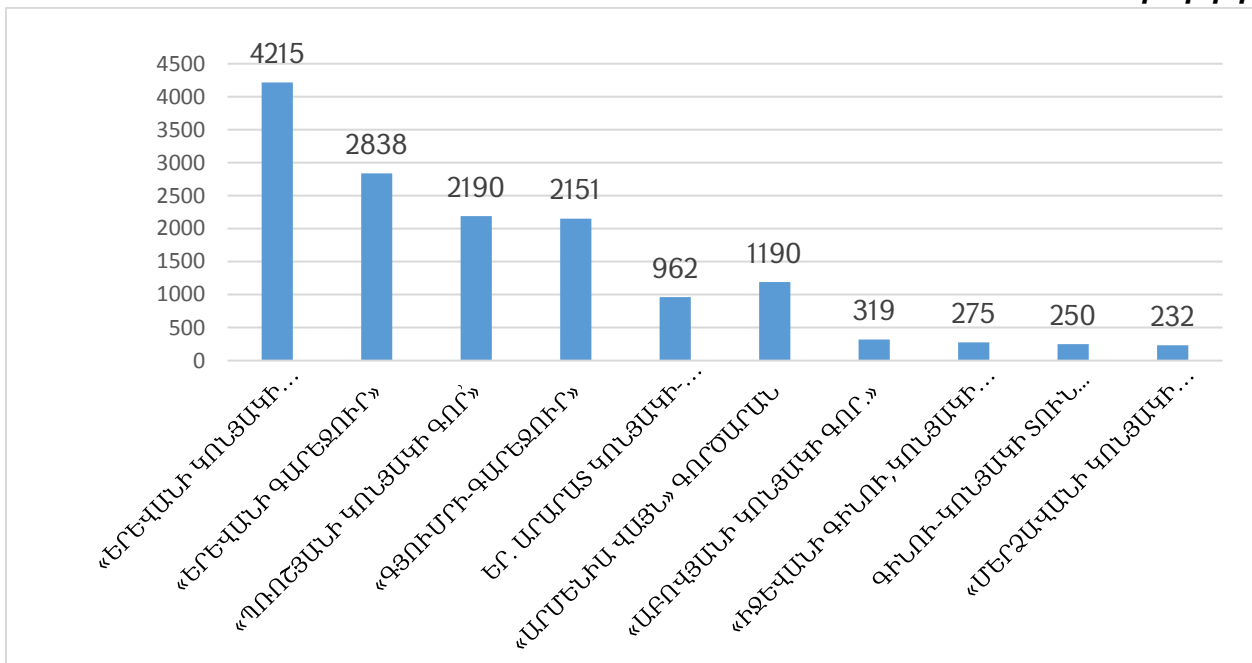
ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

հայտվում է առավելագույն շահույթ ստանալու ձգտումով: Վիճակագրական կոմիտեի տվյալների համաձայն ՀՀ-ում ալկոհոլային խմիչքների արտադրության ոլորտում ակտիվ ձեռնարկատիրական գործունեություն են իրականացնում հինգ տասնակից ավելի փոքր, միջին և խոշոր կազմակերպություններ, որտեղ արդյունաբերա-արտադրական անձնակազմի միջին ցուցակային թիվը 2021թ. գերազանցեց 10 000 մարդու շեմը:

Աղյուսակ 1-ում ներկայացված տվյալները ցույց են տալիս 2015-2021թթ ՀՀ-ում արտադրված ալկոհոլային խմիչքների ծավալը՝ բնեղեն արտահայտությամբ: Այս ժամանակահատվածում նկատելի են ցուցանիշների կտրուկ նվազում՝ հատկապես պայմանավորված 2020թ. համավարակով և պատերազմով: 2020-2021թթ հիմնականում կոնյակ, գի-

նի և զարեջուր ապրանքնատեսակների արտադրության ծավալն է ավելացել: Մյուս ապրանքատեսակների մասով նկատվում է նվազում: 2015-2021թթ էթիլային սպիրտի արտադրությունը ավելացել է 114 %, սակայն 2018-2019թթ կրճատվել է 36.3 % և 74.5%: 2020թ էթիլային սպիրտի արտադրությունը 2015թ նկատմամբ ավելացել է 2.4 անգամ, իսկ 2021թ. նկատմամբ՝ կրճատվել 2.8 անգամ: 2015-2021 թթ օղու, լիկյորի և վիսկիի արտադրությունը ՀՀ-ում հիմնականում կայուն տեմպերով նվազել է: 2021թ. ՀՀ-ում արտադրված ալկոհոլային խմիչքների արտադրության կառուցվածքում 48.7 % մասնաբաժինը պատկանում է կոնյակի արտադրությանը, 29.4%՝ զարեջրին, 13.7 %՝ գինու արտադրությանը և այլն: 2021թ. ՀՀ-ում դադարել է լիկյորի արտադրությունը:

Գծապարկեր 1.

ՀՀ-ում ալկոհոլային խմիչքներ արտադրող և արտահանող կազմակերպությունների հարկային և մաքսային մուտքերը ՀՀ պետական բյուջե 2021թ., հազար դրամ

2015-2021թթ. ՀՀ ամբողջ արդյունաբերական արտադրանքի ծավալների աճին զուգընթաց ավելացել է նաև ՀՀ-ում ընդհանուր

խմիչքների և ալկոհոլային խմիչքների արտադրությունն ու իրացումը: 2015թ. ՀՀ ամբողջ արդյունաբերական արտադրանքի

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

1343.3 միլիարդ դրամի 57.3 միլիարդ դրամը պատկանում է ակտիվության խմբիներին (4.3%), 2016թ. 1429 միլիարդից՝ 67.6 միլիարդ դրամ (4.7%), 2017թ. 1662.1 միլիարդից՝ 98.1 միլիարդ դրամ (5.9%), 2018թ. 1737.7 միլիարդից՝ 97.5 միլիարդ դրամ (5.6%), 2019թ. 2087.7 միլիարդից՝ 126.8 միլիարդ դրամ (6.1%), 2020թ. 2070.3 միլիարդից՝ 105.8 միլիարդ դրամ (5.1%), 2021թ. 2385.9 միլիարդից՝ 134.5 միլիարդ դրամ (5.6%): Այսպիսով, 2015-2021թթ ՀՀ մշակող արդյունաբերական արտադրության կառուցվածքում տարեց տարի ավելացել է ակտիվության խմբի արտադրության մասնաբաժինը:

Աղյուսակ 2-ում ներառված են Հայաստանի Հանրապետության արդյունաբերական արտադրանքի ծավալի, ակտիվության և այլ խմբիների արտադրության ծավալի և իրացման ուղղությունների 2015-2021 թվականների դինամիկան: Քանի որ ներկայումս ՀՀ-ն հանդիսանում է ԵԱՏՄ անդամ երկիր և ամենա սերտ տնտեսական կապերը հենց այս մաքսային միության հետ են կապված, աղյուսակ 2-ից առանձնացնենք ակտիվության խմբի արտահանումը ԵԱՏՄ տարածք: Արդյունքն արտացոլենք աղյուսակ 3-ում:

Աղյուսակ 3

2018	2019	2020	2021
61.5	82.8	70.9	91.4

ՀՀ-ից ԵԱՏՄ տարածք ակտիվության խմբի արտահանման դինամիկան, ընթացիկ գներով, մլրդ դրամ [Արդյունաբերական կազմակերպությունների հիմնական ցուցանիշները]

Համաձայն աղյուսակ 3-ի տվյալների՝ կատարել ենք դինամիկայի շարքի վերլուծական ցուցանիշների հաշվարկ, որը ներկայացնում ենք ստորև:

Բացարձակ հավելված՝ բազիսային: Որպես բազիսային ցուցանիշ ընտրենք 2018 թվականի ցուցանիշները:

$$\Delta y_{i/i-t2018} = 61.5 - 61.5 = 0.0$$

$$\Delta y_{i/i-t2019} = 82.8 - 61.5 = 21.3$$

$$\Delta y_{i/i-t2020} = 70.9 - 61.5 = 9.4$$

$$\Delta y_{i/i-t2021} = 91.4 - 61.5 = 29.9$$

Բացարձակ հավելված՝ շղթայական:

$$\Delta y_{i/i-12019} = 82.8 - 61.5 = 21.3$$

$$\Delta y_{i/i-12020} = 70.9 - 82.8 = -11.9$$

$$\Delta y_{i/i-12021} = 91.4 - 70.9 = 20.5$$

Աճի տեմպ՝ բազիսային: Որպես բազիսային տարի ընտրենք 2018 թվականի ցուցանիշները:

$$y_{i/i-t2018} = \frac{61.5}{61.5} 100\% = 1.000 \text{ կամ } 100.0 \%$$

$$y_{i/i-t2019} = \frac{82.8}{61.5} 100\% = 1.346 \text{ կամ } 134.6 \%$$

$$y_{i/i-t2020} = \frac{70.9}{61.5} 100\% = 1.153 \text{ կամ } 115.3 \%$$

$$y_{i/i-t2021} = \frac{91.4}{61.5} 100\% = 1.486 \text{ կամ } 148.6 \%$$

Աճի տեմպ՝ շղթայական:

$$y_{i/i-12019} = \frac{82.8}{61.5} 100\% = 1.346 \text{ կամ } 134.6 \%$$

$$y_{i/i-12020} = \frac{70.9}{82.8} 100\% = 0.856 \text{ կամ } 85.6 \%$$

$$y_{i/i-12021} = \frac{91.4}{70.9} 100\% = 1.289 \text{ կամ } 128.9 \%$$

Հավելվածի տեմպ՝ բազիսային: Որպես բազիսային տարի ընտրենք 2018 թվականի ցուցանիշները:

$$T_{npy_{i/1}2018} = \frac{61.5 - 61.5}{61.5} 100\% = 0.000 \text{ կամ } 0 \%$$

$$T_{npy_{i/1}2019} = \frac{82.8 - 61.5}{61.5} 100\% = 0.346 \text{ կամ } 34.6 \%$$

$$T_{npy_{i/1}2020} = \frac{70.9 - 61.5}{61.5} 100\% = 0.153 \text{ կամ } 15.3 \%$$

$$T_{npy_{i/1}2021} = \frac{91.4 - 61.5}{61.5} 100\% = 0.486 \text{ կամ } 48.6 \%$$

ՏՆՏԵՍԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒՄ

Հավելաճի տեմպ՝ շրթայական:

$$T_{\text{նրբ}/i/i-1}^{2019} = \frac{82.8 - 61.5}{61.5} 100\% = 0.346 \text{ կամ } 34.6\%$$

$$T_{\text{նրբ}/i/i-1}^{2020} = \frac{70.9 - 82.8}{82.8} 100\% = -0.144 \text{ կամ } -14.4\%$$

$$T_{\text{նրբ}/i/i-1}^{2021} = \frac{91.4 - 70.9}{70.9} 100\% = 0.289 \text{ կամ } 28.9\%$$

Դինամիկայի շարքի 1% բացարձակ հավելաճ:

$$A|\%|_{2019} = \frac{1}{100} 61.5 = 0.615$$

$$A|\%|_{2020} = \frac{1}{100} 82.8 = 0.828$$

$$A|\%|_{2021} = \frac{1}{100} 70.9 = 0.709$$

Վերլուծական ցուցանիշների արդյունքները արտացոլենք աղյուսակ 4-ում:

Աղյուսակ 4

Տարեթիվ	Ցուցանիշ	Բացարձակ հավելաճ, մլրդ դրամ		Աճի տեմպ, %		Հավելաճի տեմպ, %		1% հավելաճի տեմպ A \% , մլրդ դրամ
		բազ	շղթ	բազ	շղթ	բազ	շղթ	
2018	61.5	0.0	-	100.0	-	0.0	-	-
2019	82.8	21.3	21.3	134.6	134.6	34.6	34.6	0.615
2020	70.9	9.4	-11.9	115.3	85.6	15.3	-14.4	0.828
2021	91.4	29.9	20.5	148.6	128.9	148.6	28.9	0.709

«Հ»-ից ԵԱՏՄ տարածք ակոհոլային խմիչքների արտահանման դինամիկայի վերլուծական ցուցանիշների հաշվարկը

Հայաստանի Հանրապետությունից ԵԱՏՄ տարածք 2018-2021 թվականների կտրվածքով ակոհոլային խմիչքների արտահանման դինամիկայի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ նախորդ տարիների համեմատ արտահանման ծավալի անկում կա միայն 2020 թվականին: Նախորդ՝ 2019 թվականի համեմատ անկումը կազմել է 14,4% կամ շուրջ 11,9 միլիարդ դրամ: Ուսումնասիրվող ժամանակահատվածում ակոհոլի արտահանման ծավալների ամենամեծ աճը գրանցվել է 2019 թվականին: 2018 թվականի համեմատ արտահանման ծավալը աճել է 21,3 մլրդ դրամով կամ 34,6%-ով:

Ակոհոլային խմիչքների արտադրության ոլորտը «Հ» հասարակական տնտեսական համակարգում ընդգծվում է ոլորտում գործող կազմակերպությունների կողմից «Հ» պետա-

կան բյուջե հավաքագրված հարկային եկամուտների ու տուրքերի կայուն մասնաբաժնով: Այս հանգամանքը պայմանավորված է ինչպես ակոհոլային խմիչքների արտադրության ծավալների մեծությամբ և մեծաթիվ աշխատողների աշխատավարձից վճարվող եկամտային հարկի մեծությամբ, այնպես էլ ներկայում ավելացված արժեքի հարկի և ակցիզային հարկի բարձր դրույքաչափերով: Գծապատկերում ներկայացված են 2021թ. «Հ»-ում ակոհոլային խմիչքների արտադրության և արտահանման ոլորտում գործող կազմակերպությունների կողմից վճարված մուտքերը (հարկային և մաքսային) պետական բյուջե, որոնք ներառվել են «Հ»-ում 1000 խոշոր հարկատուների ցանկում [«Հ» պետական եկամուտների կոմիտե]: Այսպիսով, «Հ»-ում ակոհոլային խմիչքներ արտադրող կազմա-

կերպությունների կողմից պետական բյուջե վճարված հարկերի ու տուրքերի ծավալները կայուն կերպով ավելացել են, որն էլ ուղղակիորեն նպաստում է պետության ֆինսկալ քաղաքականության արդյունավետության բարձրացման ապահովմանը: Այս կազմակերպությունների կողմից վճարվող հարկերը տարեցտարի ավելանում են ոլորտի առանձնահատկությամբ՝ պայմանավորված ակցիզային հարկի դրույքաչափերի ավելացման շնորհիվ:

Եզրակացություն

Հոդվածում կատարված վերլուծությունների արդյունքում կարող ենք փաստել, որ ուսումնասիրվող ժամանակահատվածում (2015-2021թթ) Հայաստանի Հանրապետության արդյունաբերական արտադրանքի ծավալի աճին զուգընթաց ավելացել է նաև ՀՀ ում ակոհոլային և ոչ ակոհոլային խմիչքների արտադրության ծավալը: Մասնավորապես 2015 թվականին ՀՀ ամբողջ արդյունաբերական արտադրանքի՝ 1343.3 միլիարդ դրամից 57.3 միլիարդ դրամը պատկանում է խմիչքներին (4.3%): 2016 թվականին այս ցուցանիշը շարունակել է աճել և ամբողջ արդյունաբերական արտադրանքի՝ 1429 միլիարդի 67.6 միլիարդ դրամը (4.7%) կազմել է ակոհոլային և այլ խմիչքների արտադրությունը: 2017 թվականին խմիչքների արտադրության մասնաբաժինը նույն ցուցանիշում կազմել է 98.1 միլիարդ դրամ (5.9%), իսկ 2018 թվականին՝ 97.5 միլիարդ դրամ (5.6%): 2021թվականին ՀՀ արդյունաբերական արտադրանքի (2385.9 միլիարդ դրամ) 134.5 միլիարդ դրամը կամ 5.6%-ը գոյացել է ակոհոլային և ոչ ակոհոլային խմիչքների արտադրության հաշվին:

Պետք է փաստենք, որ ակոհոլի արտադրության ծավալի աճին նպաստել է նաև արտահանման ծավալների աճը: Քանի որ ներ-

կայումս Հայաստանի Հանրապետությունը տնտեսական ամենասերտ կապերը ունի ԵԱՏՄ-ի հետ, հոդվածում վերլուծել ենք նաև նշված մաքսային միության տարածք ակոհոլային խմիչքների արտահանման դինամիկան: Ըստ որի՝ նախորդ տարիների համեմատ արտահանման ծավալի անկում կա միայն 2020 թվականին: Նախորդ՝ 2019 թվականի համեմատ անկումը կազմել է 14,4% կամ շուրջ 11,9 միլիարդ դրամ: Ուսումնասիրվող ժամանակահատվածում ակոհոլի արտահանման ծավալների ամենամեծ աճը գրանցվել է 2019 թվականին: 2018 թվականի համեմատ արտահանման ծավալը աճել է 21,3 մլրդ դրամով կամ 34,6%-ով:

Այսպիսով, ակոհոլային խմիչքները մարդկությանը հայտնի են արդեն մի քանի հազարամյակ, որի մասին խոսվել է տարբեր ժամանակներում: ՀՀ-ում ակոհոլային խմիչքների արտադրությունը ՀՀ վերամշակող արդյունաբերության եկամտաբեր բնագավառներից է, իսկ ակոհոլային խմիչքների սպառումն ու արտադրությունը բավականին զարգացած էր ինչպես խորհրդային ժամանակաշրջանում, այնպես էլ անկախացման տնտեսական և քաղաքական բարեփոխումներից հետո: Ակոհոլային խմիչքների արտադրության և արտահանման կարևորությունը ՀՀ տնտեսական և սոցիալական կյանքում դրսևորվում է ՀՀ-ում տարեցտարի ակոհոլային խմիչքների արտադրության և արտահանման ծավալների ավելացմամբ, արտահանման գործընթացում արտաքին առևտրային կապերի ձևավորմամբ, ոլորտում զբաղվածների թվի ավելացմամբ, ոլորտում գործող կազմակերպությունների կողմից վճարվող հարկային և մաքսային մուտքերով. վերջիններս կարևոր նախադրյալներ են երկրի տնտեսական և սոցիալական կայունացման ու զարգացման համար:

Գրականության ցանկ

1. Алексеев В., Алкогольные напитки домашнего приготовления, по письмам эхоконференции SU.KITCHEN, 2007
2. Алкогольные напитки и культура питания. Систематическая энциклопедия от Алкофана, «Издательские решения», Юлия Николаевна Чухвичева, перевод, 2018
3. Бурм Дэйв, Крепкие алкогольные напитки мира, Иллюстрированный путеводитель, «ЭКМО», 2004
4. Сакадынский С., Когда стакан наполовину полон, О самогонварении на основе личного опыта, 2004
5. Արդյունաբերական կազմակերպություններում հիմնական արտադրատեսակների թողարկումը բնեղեն արտահայտությամբ, ՀՀ վիճակագրական կոմիտե, 10 հոկտեմբերի 2022թ., <https://armstat.am>
6. Արդյունաբերական կազմակերպությունների հիմնական ցուցանիշները ըստ տնտեսական գործունեության հնգանիշ դասակարգման 2015-2021թթ., ՀՀ վիճակագրական կոմիտե, 10 հոկտեմբերի 2022թ., <https://armstat.am>
7. ՀՀ պետական եկամուտների կոմիտե, 10 հոկտեմբերի 2022թ., <https://www.petekamutner.am>

ECONOMIC AND SOCIAL SIGNIFICANCE OF THE PRODUCTION AND EXPORT OF ALCOHOLIC BEVERAGES IN RA

Anna Parsyan

PhD in Economics

ANAU, Department of Agribusiness Management and Policy

annaparsyan85@mail.ru

Suren Parsyan

Associate Professor

ASUE, Department of Microeconomics

surenparsyan2017@gmail.com

Armen Grigoryan

Researcher

ASUE, Chair of International Economic Relations

Razmik Aharonyan

ASUE College of Finance and Economics

razmik.aharonyan94@gmail.com

Abstract

Alcoholic drinks are methylated alcohol containing beverages. There are various types of famous alcoholic beverages, which are rather widespread and have a high consumption level almost in all countries; most of them are produced through fermentation technology. They are used not only as a beverage, but also in the form of cocktails and in cuisine. However, the abuse of alcoholic beverages can become the cause of some diseases and societal and economic problems .

Production of alcoholic beverages is one of the most profitable branches in the RA processing industry, and the production of alcoholic beverages in Armenia has a millennial history. The diversity of the country's natural and climatic conditions enables to get high-quality raw material. The relevance and urgency of the topic discussed in the current article is justified upon the specific weight of alcoholic product ranges in the

overall industrial product of the RA, which amounted to 5.6 % in 2021 as compared to the index of 4.3 % recorded in 2015. The entrepreneurial activities of alcoholic beverage producing and exporting companies are not only of economic but also of social significance for our country. Thousands of work positions have been established and hence, unemployment rate has been somewhat reduced. On the background of actuality and urgency of the current topic the market of alcoholic beverages, export and consumption indices have been studied.

The article also considers the main production types of alcoholic drinks in kind. Dynamics of the indices has been analyzed and the data on the alcoholic drinks published by the statistical committee have been outlined. The economic and social significance of the organizations engaged in the entrepreneurial activities in the alcoholic beverage production branch per the tax and customs revenues in the RA state budget has been identified.

Keywords: alcoholic beverages, market, business activity, production, export, import

*Ներկայացվել է՝ 20.10.2022թ.
Ուղարկվել է գրախոսման՝ 04.11.2022թ.*